

Ongepubliceerd Wassenaar, 2014.

Wittebrooduitdeling aan Wageningse armen in 1577

Anton C. Zeven, Wassenaar

Sleutelwoorden: wittebrood, testament, legaat, Wageningen, 1577

Testament van pastoor Willem Vis

Wanneer Willem Vis, pastoor van Wageningen, overleed weet ik niet, maar in zijn testament stond onder meer dat elk jaar op Sint Catharinadag (afb. 1) voor 1 Hoornse gulden (afb. 2) aan wittebrood aan de armen gegeven moest worden. Wittebrood was voor de armen en vele anderen een luxe die ongekend was. Mocht er brood op tafel komen, dan was dat meestal roggebrood, al dan niet beschimmeld. Maar op Sint Catharinadag, dat is 25 november, kregen de armen van Wageningen ter nagedachtenis aan deze pastoor wittebrood. De kosten ervan werden betaald uit zijn nalatenschap. Deze zal opgegaan zijn in de eigendommen van de toenmalige Rooms-Katholieke kerk van Wageningen, die wel de verplichting had één maal per jaar een bedrag ter waarde van 1 Hoornse Gulden voor de brooduitdeling beschikbaar te stellen.

Afb. 1. St. Catharina met haar attributen: het gebroken wiel en het zwaard. Bron: internet.

Afb. 2. Een Hoornse gulden, een gouden munt van latere tijd, geslagen in opdracht van Jan van Hoorne in de periode 1484-1505. Links: postulaat-bisschop Jan van Hoorne, rechts: het wapen Van Hoorne/Horne. Bron: internet.

Ik weet niet hoe veel witte broden van 1 Hoornse gulden gebakken kon worden. Wat was het goudgehalte van deze munt? Over hoeveel armen moest het wittebrood verdeeld worden? Ik weet ook niet waarom pastoor Willem voor St. Catharinadag koos. Het was niet zijn naamdag. St

Catharina werd in verband met de pest aangeroepen. Was pastoor Willem door de pest getroffen? Mogelijk zag het witte brood eruit zoals het een halve eeuw later geschilderd werd door Pieter Claesz (afb. 3).

In 1580 zal de uitdeling niet meer namens de pastoor hebben plaats gevonden. In dat jaar werden van bovenaf alle “paapse” gebruiken verboden. Misschien werd de uitdeling niet door het gereformeerde kerkbestuur voortgezet, omdat het te paaps was?

Afb. 3. Een witte brood, geschilderd door Pieter Claesz in 1627 (Rijksmuseum, Amsterdam, internet).

Bron

Rekening opgesteld door Dirck van Brienen de oude.

Item gegeven twee horns gulden van xij st bb fal. voir weijten wijtbroedt die men den armen gegeven heeft voor heer Wijllem vis een z: pastoir onsser kercken geweest die hij gegeven heeft in syn testament alle iair tepijnden oep sinte katherijnen dach dat die kerckmesters indertit vander kercken weegen alle iair scuijldich tgeven syn ind is int verleede iair niet gegeven daer om soe hebbe ick nu voir twee horns gl vuers gegeven dan men is niet meer scuijldich alle iair tgeven dan eenen horns gl die gegeven ind betaelt is indt leste iair oep sinte katherijnen dach 1576.

Vertaling

Item gegeven twee hoornse gulden van 12 stuivers bb fal voor tarwewitbrood die men aan de armen heeft gegeven voor heer Willem Vis een zalige/overleden pastoor van onze kerk, die hij gegeven heeft in zijn testament om elk jaar op Sinte Catharijndag dat de toenmalige kerkmeester namens de kerk elk jaar schuldig/verplicht is te geven en in vorig jaar niet gegeven. Daarom heb ik (Dirck van Brienen) nu twee Hoornse Gulden gegeven (met de aantekening) dat volgende jaren niet meer dan 1 Hoornse Gulden zal worden gegeven en het laatste/huidige jaar is op Sint Catharijndag 1576.

St = stuiver, bb = brabantse, fal = falueert = van juiste waarde. Bb fal werd toegevoegd in verband met munten die niet het juiste gehalte aan goud hadden of gesnoeid waren. Dit laatste werd ook opgemerkt door het “gewycht” van de munt vast te stellen. Dit kon door gebruik te maken een muntgewichtje.

Noot en Bron

De afbeelding van Hoornse gulden is niet correct, aangezien de deze gulden van na 1484 stamt. Ik weet niet of een Hoornse munt naar het graafschap en de plaats werd genoemd, of naar de persoon met de achternaam Van Horn/Hoorn. In dat laatste geval was dat Dirk van Horn (1406-1408).

Inv. Nr. 38. Minuut-rekening van Dirck van Brienen “die olde”. Rekening over 1576/1577. Het archief van de Kerkvoogdij der Ned. Hervormde gemeente te Wageningen. Zie Leenknecht, P.I.M. & P.M. Kernkamp. 2008. Herziene versie van Alb. Oltmans’ inventaris uit. 1928.